

QULİYEVA PƏRVANƏ ELMAR QIZI

baş müəllim

Gəncə Dövlət Universiteti

**ÜMUMBƏŞƏRİ İDEYALAR
TƏRƏNNÜMÇÜSÜ - NİZAMİ GƏNCƏVİ**

Xülasə

Əsasını yüksək humanist ideallar təşkil edən ölməz poemalarını yazarkən şairi hər şeydən əvvəl xalqın taleyi, gələcəyi, cəmiyyətin ahəngdar inkişafı düşündürürdü. Bu məqsədlə də şair gecəni gündüzə qatararaq, yorulmaq bilmədən bəşər qəlbinə nur saçan mütərəqqi ideyalarına həyat vəsiqəsi bəxş edib oxucuların ixtiyarına verirdi.

Şair hər hansı bir hadisənin təsvirini verərkən, ideyasının həqiqiliyini söyləyərkən yenə də bəşəri hisslərin təsiri ilə uyarlı hikmətlərə müraciət edir. İnsanlara xoşbəxtliyi haqla bölüşdürməyi, şəxsi şadlıqdan hamıya pay verməyi, öz səadəti ilə başqalarını da sevindirməyi tövsiyə edirdi.

Nizami dünya ədəbiyyatında yeni bir dövr açmış Yaxın və Orta Şərq xalqlarının bədii, ictimai, fəlsəfi təfəkkür tərzini nurlandırmışdır. Bu nadir istedad sahibinin irsi 9 əsrə yaxındır ki, həm doğma xalqının, həm də Şərq xalqlarının bədii təfəkkür yaradıcılığını zینətləndirən bir mənəbə olaraq qalır.

Nizami əsərlərində təbiət lövhələrinə, cəmiyyətə, insanı əhatə edən mühitə və bütövlükdə insanın özünə geniş yer verilir. Şairin əsərlərinə əbədilik gətirən insanı lirik-romantik və müxtəlif psixoloji anlarda bədii idrakın, bədii təsvir vasitələrinin zənginliyi, rəngarəngliyi və dolğunluğu ilə tərənnüm etməsidir. Nizami əsərləri ilə Şərq xalqları poeziyasında lirik-romantik və psixoloji etik səciyyəli bir məktəbin əsası qoyulmuşdur.

Açar sözlər: tərənnüm, humanist, fikir, poema, yaradıcılıq, ustalıq, müdriklik

Ümumbəşəri ideyalar tərənnümçüsü olan Nizaminin humanist fikir və düşüncələrini ifadə edən, orijinallığı və bədii təfəkkür yetkinliyi ilə dünya oxucularını heyran və məftun edən “Xəmsə”nin təsiri ilə dünyanın bir çox ölkələrinin şair və yazıçıları öz əsərlərini yaratmışlar.

Əsrlər boyu yaddaşlarda yaşayan Nizami sənətindəki dərinlik, müdriklik, bəşəri hisslərin tərənnümü söz sərrafının kamalının, qüdrətinin böyüklüyünü bir daha sübut etmişdir. Xalq yaradıcılığı çeşməsindən bəhrələnən sənətkar “Sirlər xəzinəsi”, “Xosrov və Şirin”, “Leyli və Məcnun”, “Yeddi gözəl”, “İsgəndərnamə” kimi ölməz, özünə əbədilik qazanan əsərlər yaradarkən bəşəri hisslərin tərənnümünü ön plana çəkmişdir.

Nizami əsərlərində irəli sürülən və həlli vacib olan məsələlər xalqın təfəkküründə yeni aləm açır, özünə yurd salır. Öz qələmi ilə özünə ölməzlik heykəli qoyan Nizami insana məhəbbətlə, bəşəri düşündürən məsələlərin həllinə yönəltdiyi fikirləri ilə daha da doğmalaşır.

Nizami əsərləri oxuduqca yüksək mənəvi - əxlaqi keyfiyyətlər yaradır. Biliyini və dünyagörüşünü zənginləşdirir, pis yoldan çəkinməyə, xeyirxılığa, ədalətə sövq edir.

Nizaminin bəşəri mənəvi kəsb edən müdrik kəlamları yeni nəslin tərbiyə olunmasında, dünyagörüşünün formalaşmasında, mənəvi cəhətdən saflaşmasında bu gün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Təsadüfi deyildir ki, Nizami bütün yaradıcılığı boyu insan xarakterinin bütövlüyünü, kamilliyini təmin edən yollar aramış, sözün ən incə çalarlarından istifadə ilə irəli sürdüyü ideyaları insanlara çatdırmaqla bərabər, insanlarda bu ideyaların həyatiliyinə inam yaratmışdır.

Əli boş insanlar qəm çəkər deyən şair əməyin insan həyatındakı həlledici rolunu bir mütəfəkkir səriştəsilə mənalandırır. Nizamiyə görə əmək, zəhmət insanı bir şəxsiyyət kimi yetişdirir, ona yenilməzlik, möhtəşəmlik gətirir. Əmək, zəhmət insanı ələbaxımlıqdan, bir parça çörək üçün alçalmaqdan, nəfsini qorumaqdan xilas edir.

Dövrən şadlıq bəzmi qurandan bəri,
Qovdu məclislərdən boş gəzənləri.

Boş – bekar oturma heç yerdə bir an,
Barı əl – qolunu oynat yalandan.

Heç yerdə qəflətlə gəl tutma qərar,
Hərdən bir bağırib hay – küy də qopar.

İnsanı həmişə uca tutan şair düz danışmağı, əməli ilə sözünün uyğun gəlməsini tələb edən fikirlər irəli sürür, bir çox hallarda deyimlərdən, aforizmlərdən də istifadə edirdi. O, hətta özünü düzlüklə ucaldığını, hörmət qazandığını misal çəkirdi:

El gözündə Nizami ucalıbdır düzlükdən,
İlhamına, qəlbinə güc alıbdır düzlükdən.

Şair hər hansı bir hadisənin təsvirini verərkən, ideyasının həqiqiliyini söyləyərkən yenə də bəşəri hisslərin təsiri ilə uyarlı hikmətlərə müraciət edir. İnsanlara xoşbəxtliyi haqla bölüşdürməyi, şəxsi şadlıqdan hamıya pay verməyi, öz səadəti ilə başqalarını da sevindirməyi tövsiyə edirdi.

Yaxşılıq etməsən əgər insana,
Böyüklük şərəfi verilməz sana.
Su kimi aləmə həyat ver, can ver,
Hər rəngə uyğunlaş, dərdə dərman ver.

Yaxşılıq eləyib, qorx yamanlıqdan,
Yaxşılıq gətirər yaxşılıq hər an.

Uzun illər Nizami yaradıcılığını araşdıran, tədqiq edən, böyük nizamişünas alim Rüstəm Əliyev yazır: Nizami yaradıcılığı öz mahiyyəti etibarilə aforistikdir... Bu onun poema və qəsidələrinin ideya məzmunu, yaratdığı humanist təlimin əsas prinsipləri ilə, əsərlərində ardıcıl surətdə ifadə edən şairin qarşısına qoyduğu məqsədlə, daha doğrusu, böyük məqsədlə əlaqədardır.

Nizami təmiz ad, saf vicdan carçısı olmuşdur. İlk poemasından başlamış son poemasına qədər insan mənəviyyatını, insan şərəfini uca tutan Nizami ən şah misralarını, ən siqlətli hikmətlərini bu məsələyə həsr etmişdir:

Mərdə təmiz ad canan əfzəldir,
Ləkəli qalmaqdan ölüm gözəldir.

Başını yuxarı tutmaq istəsən,
Hava tək hamıyla sazişə gir sən.[8]

Nizami yaradıcılığı sanki bir dəryadır. Bu dəryanın dərinliyinə baş vurduqca şairin qüdrətini, əzəmətini daha çox hiss edirsən. Hiss edirsən ki, insanın keşməkeşli həyat yolunda, ömür karvanında elə bir incəlik, elə bir zəriflik yoxdur ki, nəzərdən qaçsın. İnsan ağına, insan kamalına sonsuz məhəbbətlə yanaşan şair göstərirdi ki, insanın həyatda qazandığı ən böyük uğurlar onun səyi, çalışqanlığı nəticəsində yaranır. Onun ən xırda cəhdi ulu məqama kömək edir.

Dərinlik, sonsuzluq varsa dəryada,
Arxların suyundan yaranmış o da.

Nizami insanın ömür kitabını səhvsiz, nöqsansız görmək istəyirdi. Çünki ömür yolunda olan olan ən kiçik bədrəmələr, buraxılan qüsurlar ömür kitabında ləkəli izlər qoya bilər. Ləkəli izlərin olmaması üçün uzaqgörən şair ağıllara yol tapan, insanın həyat yolunu tam aydınlığı ilə işıqlandıran müdrik hikmətlərini söyləməyi özünə borc bilir:

Barmağın birini çalarsa ilan,
Barmaq kəsilməsə zəhərlənər qan.
Çox gözəl olsa da eybi gizləmək,
Dost dostun eybini örtməsin gərək.
Canavar quzunu aparsa əgər,
Çobanın hay – küyü nə fayda verər. [7]

Nizamiyə görə insan öz xeyirxah arzularının qələbəsinə can atmalıdır. O, öz bədxahlarını susdurmaq üçün qarşısına çıxan maneələri dəf etməli, arzularının çiçəklənməsinə çalışmalıdır.

Günəşin ordusu boy versə əgər,
Xəlvətə çəkilər qaçar kölgələr.

Varlığını bəşəri hisslərlə yaşayan, həyatını insanların xoş gününə, işıqlı gələcəyinə xidmətdə görən bir insanın idrakının qarşısında səcdə etməyə bilmirsən. O idrakın ki, cəmiyyətin ahəngdar inkişafı üçün zəruri olan yaradıcı əhəmiyyəti bütün incəlikləri ilə, acılı, şirinli cəhətləri ilə vəsf etmişdir.

Nizami poemalarında əmək yalnız yaşayış vasitəsi kimi qiymətləndirilmir. Nizami zəhməti ilk növbədə insanın öz – özünü təsdiq etməsi, öz şəxsiyyətini başqalarının fəvqünə qaldırması kimi mənalandırır.

Əlini vurmasa oda bir nəfər,
Odu istisini necə hiss edər.

Ömrün ixtiyarı öz əlindəyəkən,
İşini gör qurtar hamıdan erkən.

İnsanın şərəf və ləyaqətini hər şeydən uca tutan Nizami zülmə, haqsızlığa boyun əyməyən məğrur insanların, hünərli adamların şairi idi. Onun poeziyasının bütün zamanlar üçün müasir olmasının bir sirri də elə bundadır. Qəhrəmanlığın, hünərliliyin ilkin əlaməti isə Vətənə, xalqa xidmətdə özünü büruzə verirdi.

Harada hünərə verilmiş qiymət,
Orada gün – gündən ucalmış dövlət.
Sən aslanlar kimi keç cəbhələrdən,
Yalnız hünərinin ağası ol sən. – [6]

deyə Nizami iki şeyi həmişə uca tutmağı öyrədirdi: ağıl və hünər.

Nizaminin əsərlərində milli vüqar hissindən yaranmış bir sönməz işıq var. Bu işığın alovu şairin ürəyindən qığılcımlar qoparıb, poetikləşib yaddaşlara həkk olunub.

Əsasını yüksək humanist ideallar təşkil edən ölməz poemalarını yazarkən şairi hər şeydən əvvəl xalqın taleyi, gələcəyi, cəmiyyətin ahəngdar inkişafı düşündürürdü. Bu məqsədlə də şair gecəni gündüzə qataraq, yorulmaq bilmədən bəşər qəlbinə nur saçan mütərəqqi ideyalarına həyat vəsiqəsi bəxş edib oxucuların ixtiyarına verirdi.

Nizaminin ilhamlı yaradıcılığında öz poetik əksini tapmış məfkurəvi istiqamətini, üslub xüsusiyyətlərini, ayrı – ayrı həyat hadisələrinə fəal münasibətini aydınlaşdıran müdrik kəlamlara, mənəvi - əxlaqi və qabaqcıl düşüncənin ifadəsi olan fikirlər aləminə vardığıca hünərinin əzəmətini daha dərindən dərk edir, onun bənzərsiz yaradıcılığının pərəstişkarına çevrilirik.

Bir misrası dürdür, bir misrası zər,
Mənayla doludur bütün beytlər.

Nizami insanlığa, humanizmə xidmət edən, elm sahibi olmaq, bilik qazanmaq, doğruluq, əməksevərlik, həyata bağlılıq, dostluqda sədaqət, kimi keyfiyyətlər şairi. Bu keyfiyyətlər onda insana məhəbbətdən, bəşər övladına sonsuz ədalətli münasibətdən irəli gəlirdi.

Nizami dünya ədəbiyyatında yeni bir dövr açmış Yaxın və Orta Şərq xalqlarının bədi, ictimai, fəlsəfi təfəkkür tərzini nurlandırmışdır. Bu nadir istedad sahibinin irsi 9 əsrə yaxındır ki, həm doğma xalqının, həm də Şərq xalqlarının bədi təfəkkür yaradıcılığını zinətləndirən bir mənbə olaraq qalır.

Nizami əsərlərində təbiət lövhələrinə, cəmiyyətə insanı əhatə edən mühitə və bütövlükdə insanın özünə geniş yer verilir. Şairin əsərlərinə əbədilik gətirən insanı lirik-romantik və müxtəlif psixoloji anlarda bədi idrakın, bədi təsvir vasitələrinin zənginliyi, rəngarəngliyi və dolğunluğu ilə tərənnüm etməsidir. Nizami əsərləri ilə Şərq xalqları poeziyasında lirik-romantik və psixoloji etik səciyyəli bir məktəbin əsası qoyulmuşdur.

Nizaminin hələ gənc yaşlarında qələmə aldığı “Sirlər xəzinəsi” əsərində böyük bəşəri problemə toxunulur. Burada əks etdirilən hisslər də, duyğular da, ideyalar da bəşəri xarakter daşıyır. Onun irəli sürdüyü problemləri yalnız özünə, öz xalqına deyil, bəşər övladına təfəkkür sahibi insana aid olduğunu görürük. Bu ilk poemasında mütəfəkkir şair sözün qüdrətindən, kəsərindən elə məharətlə istifadə edir ki, onun zəkasında gəncliklə ağsaqqallığın tarazlığı görünür:

İçmə, hüşyar eyləməz o içdiyin mey səni,
Yaddan çıxar varlığın, şərab eylər key səni.
Sərxoşluğa uyan kəs ələm çəkər ömürlük,
Aqilliyin üstünə qələm çəkər ömürlük... - [1]

deyənlər hələ gənc yaşlarından meyın insanı rəzil hala saldığından, əqli-məntiqi idrakdan məhrum edib şüurusuz vəziyyətə gətirdiyindən söhbət açır, əsrlər, qərinələr, bundan əvvəl yalnız hər hansı azərbaycanlıya deyil, ümumiyyətlə bəşər övladı olan insana bu pis əməldən əl çəkməyi tövsiyyə edir:

Qana qaltan etsə də səni zəhmət tikanı,
Çalışmaqdan usanma, işə alışdır canı.
Öz halal zəhmətinlə namuslu insan sayıl,
Hər yetənə alçalma, əl açıb olma sail.

Hələ 9 əsr əvvəl Nizami zəhmətə, əməyə yüksək qiymət vermiş insanın işi ilə, əməli ilə ucalmasını söyləmişdir. Artıq planetimizin hər yerində zəhmətə qatlanan, öz əməyi ilə yaşayan insanın əxlaqi xüsusiyyətinin ali olmasını görürük. Ümumbəşəri məna kəsb edən zəhmət, namus sözləri məhz insana məxsus keyfiyyətdir. Dahi şairimizin bu nəzəri tövsiyyələri bu gün də insanı alçalmamağa, zəhmətə, ucalığa səsləyir.

Dünyaya fateh olmaz zülmkarlıq, rəzalət,
Yer üzünün fatehi ədalətdir, ədalət.
Ədalətin müjdəsi yer üzünü şad edər,
Ədalətin işidir ölkəni abad edər.-

misralarını bizdən 9 əsrə yaxın bir müddət ayırır. Əslində isə bu zaman ayrılığıdır. Burada dərin güclü bir mənəvi yaxınlıq duyulur. Hansı ictimai-iqtisadi formasiya

olsa da, ədalət, zülmkarlıq, rəzalət insana məxsus keyfiyyətlərdir. Nizami isə insanlığı yalnız ədalətdə görür:

Xoşbəxtlər tək əgər dövlət sevərsən,
 Tamahı məhv elə, qurtar ondan sən,-

misraları Nizami Gəncəvinin ikinci poeması olan “Xosrov və Şirin”dəndir. Şair burada da insanı ön plana çəkir, onunla danışır, tamahı az olanı dünyanın ən xoşbəxt adamı hesab edir. Belələrinin həyatda bələlardan kənarda qalacağını söyləyir. Tamahkarlığı şair insanın ən rəzil xüsusiyyəti kimi qiymətləndirir.

“Yeddi gözəl”dəki fikirlər şairin həyat, cəmiyyət və insanlar haqqındakı mütərəqqi fikirlərinin davamıdır. Nizamiyə görə insanın vəzifəsi yeyib-yatmaqdan ibarət deyil, sayıq olmaq, hünər göstərmək insanın başlıca vəzifəsidir. İnsanın ləyaqəti xalqına xidmətdə xalqının qeyrətini çəkməkdə üzə çıxır:

Çalış öz xalqının işinə yara,
 Geysin əməlinlə dünya zər-xara .
 Xoş ətirlər saçmaq istəyən adam,
 Gül tək xoşxasiyyət olmalı müdam. [3]

Humanist ideyaların yüksək ifadəsi, həqiqi məhəbbətin mücəssəməsi Leyli və Məcnun obrazları həmişə yaşayan, yüksək poetik lövhələrlə verilmiş insanlığın ülvi məhəbbəti, bəşər övladının ən ali hissləri kimi tərənnüm edilmişdir:

Məhəbbət daimi olmasa əgər,
 Gənliyin bir şəhvət oyuna dönər.
 Məhəbbət odur ki, odu sönməsin,
 İnsan yaşadıqca üzü dönməsin.
 Həqiqi məhəbbət bir məhəbbətdir,
 İlki də, sonu da əbədiyyətdir.

“Leyli və Məcnun” poemasından gətirilən bu sətirlərdə böyük Nizami məhəbbəti şəhvətə, oyuncağa, yüngül hisslərə döndərməməyi tövsiyə edir.

Nizami sonuncu poeması olan “İsgəndərnamə”də xalqlar dostluğunu, sülh ideyalarını, vətənpərvərlik duyğularını ecazkar sənətkarlıqla tərənnüm etmiş, bu xüsusiyyətləri böyük şair humanist dünyagörüşündəki beynəlmiləçilik əhval-ruhiyyəsi ilə bağlamışdır. “Şərəfnamə”dən gətirilən aşağıdakı iki sətirdə:

Döyüşdən yaxşıdır barışıq, şəfqət,
 Biri dərd gətirər, biri səadət – [5]

deyən Nizami insanları dostluğa, sülhə, barışığa çağırır. Bəşər övladına xas olan səbr, təmkin, inam kimi ən ali xüsusiyyətlər aşılayır:

Hər bəndin açarı səbrdir, inan,
 Səbirli adamlar olmaz peşiman.
 Darılma sənə üz verəndə kədər,
 Ondan böyük bir dərdədən qıl gəzər.
 (“Şərəfnamə”dən)

Bu sətirlərdəki fikirlər əsrlərdir ki, oxuculara səbr, təmkin, vüqar, inam və qətiyyət kimi keyfiyyətlər aşılayır. Dahi sənətkar əsərlərində yunanların, ərəblərin, çinlilərin, rusların, gürcülərin, hindlilərin, İran və Dağıstan xalqlarının adını hörmətlə çəkir, onların adət- ənənələrindən, həyat tərzindən məlumat verir.

Humanist bir insan olan Nizamini yer üzündə sərhəd, ayrı-ayrı xalqlar deyil, məhz, insan problemi düşündürmüşdür. “Şərəfnamə”dən gətirilən aşağıdakı sətirlərdə deyilir:

Hər şeyi özünçün əkmək nə yarar ?
Dünyada hesabsız ruzi yeyən var.
Köçənlər zəhmətlə əkdiiyi bağdan,
Gələnlər meyvəni dərməmiş hər zaman.
Köçənlər bir çox şey əkməmişdir bizə,
Biz də əkməliyik gənc nəslimizə.
Dünya bir tarladır diqqətlə baxsaq
Hamı bir-birinə cütüdüdü ancaq ... [2]

Göründüyü kimi humanist şair əkilən, becərilən nemətləri, Allahın verdiyi ruzini yalnız öz xalqına deyil, haralı olmasından və dini etiqadından asılı olmayaraq yer üzünün əşrəfi olan bütün insanlar arasında paylanmasını tövsiyyə edir.

Nizami yaradıcılığında elə bir əsər, elə bir poema, elə bir parça yoxdur ki, orada bəşər övladına məxsus hisslər öz əksini tapmasın.

Əsrlər, qərinələr keçəcək Nizami ideyaları yer üzünün insanlarını dostluğa. Sülhə, düzlük və sədaqətə, məhəbbət və cəsarətə səsləyəcək. Çünki Nizami yaradıcılığı insan həyatını, insan qəlbinin ehtiraslarını, sirlərini, dövrünün mütərəqqi insanlarını narahat edən saysız – hesabsız qayələri ön plana çəkmiş, sözün qüdrəti ilə adamları tərbiyə etməyə yönəlmişdir. Nizami sözü “Allah vergisi” sayırdı. İnanırdı ki, sözün qüdrəti müxtəlif zümrədən olan insanları və nəsilləri bir- birinə yaxınlaşdırır. Elə buna görə idi ki, dahi şair özünün humanist fikirlərini qələminin ecəzkar gücü ilə müasirlərinə və gələcək nəsillərə çatdırmaq istəyirdi.

Dünya mədəniyyəti xəzinəsinə misilsiz əsərlər bəxş etmiş Nizami
Sanma nağıllarım boş əfsanədir,
Hər biri dop-dolu bir xəzinədir -

deyərkən poeziyasındakı humanizmi, müdrikliyi, uzaqgörənliyi, xeyirxahlığı, gələcək nəsillərin mənəvi dünyasına işıq saçan böyük ideallarını nəzərdə tuturdu.

“Müdriklik bütün xəzinələrdən yüksəkdir” – deyən şair “Sirlər xəzinəsi” poemasının əsl qayəsini belə səciyyələndirir:

Səhərtək əritmişəm gecələrin şamını,
Sehrkarlıq möcüzəm heyran qoyub hamını.
Yoxsula da, şaha da hikmət nuru saçmışam,

Ülviyyət xəzinəsinin hər sirrini açmışam. [4]

“Yoxsula da, şaha da hikmət nuru saçarkən, ülviyyət xəzinəsinin hər sirrini açarkən” dahi mütəfəkkirin əsas məqsədi özünün humanizm nəzəriyyəsini həyata keçirmək, insan səadətini təmin edən yolları göstərmək olmuşdur. Buna görə də Nizami deyirdi :

Hikmət dəni səpdim ki, vəfa dəni cücərsin,
Hamı alqış oxuyub, bir gün barını dərsin.

Zəhmətkeş xalqın elə bir müqəddəs niyyəti, fikir və ümid çırpıntısı yoxdur ki, Nizami poeziyasında əbədiləşib, poetik ifadəsini tapmamış olsun, Nizami sənəti, Nizami humanizmi və ideyaları, irəli sürülən bəşəri hisslərin ifadəsi zamanın böyük sınağından çıxmamış olsun. Nizaminin ideyaları əsrləri və qərinələri aşıb gələrək bütün dünyaya səs salmışdır. Nizaminin ölməz, bəşəri ideyaları zəhmətkeş adamların həyat eşqini, gələcəyə inamını artırmışdır. İnsanları əbədi səadətə qovuşdurmaq arzusu, mütərəqqi ideyalarını həyata keçirmək istəyi şairin mənəvi xəzinəsində məskən salmışdır.

İnsanların məhəbbətlə qoruyub saxladığı və təbliğ etdiyi mənəvi xəzinəsində Nizaminin yaratdığı mənəvi xəzinə xüsusi yer tutur. Şərqi və Qərbi əsrlər boyu məftun etmiş Nizami yaradıcılığını kamala yetmiş, nəcib əxlaqi sifətlər, əql və gözəllik daşıyıcısı olan insana həsr etmişdir. Poemalarında qələmə aldığı qəhrəmanlar böyük hərflərlə yazılan insan obrazlarıdır. Poemaların yazılmasında əsas məqsəd isə insan səadətinə xidmət, bu səadəti təmin etmə yollarını arayıb göstərməkdir. Məhz buna görə də insanın yüksək əxlaqi keyfiyyətlərinin tərənnümü Nizaminin humanist dünyasının mənəvi mahiyyətinə çevrilmişdir.

Ədəbiyyat:

1. M.Ə.Rəsulzadə. “Azərbaycan şairi Nizami”. Bakı, 1991.
2. Nizami Gəncəvi. “Sirlər xəzinəsi”, tərc. S.Rüstəm və A. Sarovlu. Bakı, 1981.
3. Nizami Gəncəvi. “Xosrov və Şirin”, tərc. Rəsul Rza. Bakı, 1982.
4. Nizami Gəncəvi. “Leyli və Məcnun”, tərc. Səməd Vurğun. Bakı, 1983.
5. Firidun Bəy Köçərli. “Azərbaycan ədəbiyyatı”, I cild. Bakı, 1980.
6. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, 3 cildə. I cild, Bakı, 1960.
7. Ə.Səfərli, X.Yusifli. “Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı” Bakı, 1982.
8. Nizami Gəncəvi. “Lirika”. tərt. F.e.d.R.Azadə. Bakı, 1980.

Резюме

Ст.пр.П.Е.Кулиева

НИЗАМИ ГЯНДЖЕВИ- ПЕВЕЦ УНИВЕРСАЛЬНЫХ ИДЕЙ

Создавая свои бессмертные стихи, основанные на высоких гуманистических идеалах, поэт прежде всего думал о судьбах народа, будущем и гармоничном развитии общества. Для этого поэт превратил ночь в день, без усталости раздавал жизненные карты прогрессивным идеям, которые освещали человеческое сердце и передавали их читателям.

Описывая какое-либо событие или выражая истинность своей идеи, поэт все же использует соответствующую мудрость под влиянием человеческих чувств. Он советовал людям справедливо делиться своим счастьем, делиться личной радостью со всеми и осчастливить других своим счастьем.

Низами осветил художественный, социальный и философский образ мышления народов Ближнего Востока, открывший новую эру в мировой литературе. Наследие этого уникального таланта существует уже почти 9 веков и остается источником украшения художественного мышления как коренных жителей, так и народов Востока.

В произведениях Низами широкое место отведено природным доскам, обществу, окружающей человека среде и самому человеку в целом. Именно лирико-романтические и различные психологические моменты поэта вносят вечность в творчество поэта, прославляя его богатством, разнообразием и полнотой художественного познания и средствами художественного описания. Произведения Низами заложили основу школы лирико-романтической и психологической этики в поэзии народов Востока.

Ключевые слова: воспевание, гуманистический, мысль, стихотворение, творчество, мастерство, мудрость

Summary

Hd.tch.P.E.Quliyeva

NIZAMI GANJAVI - A SINGER OF UNIVERSAL IDEAS

While writing his immortal poems based on high humanist ideals, the poet first of all thought about the fate of the people, the future and the harmonious development of society. For this purpose, the poet turned night into day, tirelessly gave life cards to the progressive ideas that illuminated the human heart and gave them to the readers.

When describing an event or expressing the truth of his idea, the poet still uses appropriate wisdom under the influence of human feelings. He advised people to share their happiness with justice, to share their personal joy with everyone, and to make others happy with their happiness.

Nizami illuminated the artistic, social and philosophical way of thinking of the peoples of the Middle East, which opened a new era in world literature. The legacy of this unique talent has been a source of artistic thought of both the native people and the peoples of the East for almost 9 centuries.

In Nizami's works, nature boards, society, the environment surrounding man and man himself as a whole are given a wide place. It is the poet's lyrical-romantic and various psychological moments that bring eternity to the poet's works and glorify him with the richness, variety and fullness of artistic cognition and artistic means of description. Nizami's works laid the foundation of a school of lyrical-romantic and psychological ethics in the poetry of the peoples of the East.

Key words: praise, humanist, thought, poem, creativity, mastery, wisdom

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 16.02.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 28.02.2022

Rəyçi dos. Yusifli Afaq X.q.
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur